

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Анотація. В статті зосереджено увагу на необхідності вивчення сучасних виробничих технологій, забезпечення умов для художньо-технічної творчості учнів у системі сучасної вітчизняної освіти. Розглядаються проблеми технологічної освіти, які виникли в процесі реформування освітньої галузі за роки незалежності в Україні. Актуалізується потреба у вдосконаленні стратегії розвитку освіти, де одними із важливих напрямів сучасної вітчизняної педагогічної науки є розроблення концептуальних підходів до визначення мети і змісту навчання та виховання учнів шкіл, пошуку нових ефективних шляхів їхнього розвитку. Оскільки, жоден із шкільних предметів не поніс за роки незалежності нашої країни таких втрат, як трудове навчання розглянуто пошук шляхів удосконалення трудового навчання і виховання школярів, обґрунтування нової педагогічної парадигми.

Ключові слова: технології, трудове навчання, креслення, підготовка, зміст освіти, технологічна освіта, освітню галузь «Технології», вчитель трудового навчання і технологій.

Annotation. The article focus on the need to study modern production technologies, providing conditions for artistic and technical creativity of students in modern national education. The problems of technological education that emerged in the process of reforming the educational sector since independence in Ukraine. Actualized the need to improve the education development strategy where one of the important directions of modern domestic science teaching is to develop conceptual approaches to defining the purpose and content of the training and education of pupils, find new effective ways of development. Since none of the school subjects not suffered since independence our country such losses as employment training discussed the search for ways to improve labor training and education of students, study new educational paradigm.

Key words: technology, labor training, drawing training, content, technology education, educational area «Technology» the teacher of labor training and technology.

Міркуючи над проблеми технологічної освіти, які виникли в процесі реформування освітньої галузі за роки незалежності в Україні, вбачаємо об'єктивну потребу у вдосконаленні стратегії розвитку освіти. Світ стає дедалі мобільним і змінюваним. Новітні знання, технології та суспільні потреби потребують створення національної системи освіти у відповідності з нинішніми соціально-економічними вимогами, потребами державного будівництва та забезпечення входження української національної школи в міжнародний освітній простір на основі збереження досягнень минулого.

Сучасний розвиток суспільства, глобальні соціальні, технологічні та інформаційні зміни вимагають нових підходів у підготовці фахівців усіх рівнів та сфер діяльності людини. І одним із важливих напрямів сучасної вітчизняної педагогічної науки є розроблення концептуальних підходів до визначення мети і змісту навчання та виховання учнів шкіл, пошуку нових ефективних шляхів їхнього розвитку. Особливо складні завдання в цьому плані постають

перед методикою трудового навчання і технологій, бо жоден із шкільних предметів не поніс за роки незалежності нашої країни таких втрат, як трудове навчання. В зв'язку з цим перед педагогічною наукою постало багато проблем, що змушують вдатися до пошуку шляхів удосконалення трудового навчання і виховання школярів, обґрунтування нової педагогічної парадигми.

Аналіз останніх досліджень. Питання трудової підготовки в школі відображені у працях В. Борисова, Д. Кільдерова, О. Коберника, М. Корця, В. Кузьменко, Є. Кулика, В. Мадзігона, В. Мусієнко, Л. Оршанського, В. Сидоренка, В. Стешенко, Г. Терещука, В. Титаренко, О. Торубари, Д. Тхоржевського та ін.

Мета статті – полягає в зосередженні уваги на необхідності вивчення сучасних виробничих технологій, забезпечення умов для художньо-технічної творчості учнів у системі сучасної вітчизняної освіти.

Виклад основного матеріалу. Навряд чи нині ми знайдемо багато педагогів або батьків школярів,

які були б серйозно стурбовані проблемами засвоєння учнями таких навчальних предметів, як «Технології», «Трудове навчання», «Креслення». У масовій свідомості вони майже остаточно закріпили за собою позицію «другорядних», «неголовних» і навіть, можливо, не дуже потрібних сучасним дітям. «Креслення» взагалі видаляється нашими можновладцями звідусіль.

Дивуватися з такого положення справ не доводиться: адже у радянській школі ці предмети упродовж тривалого часу будувалися на ідеях початкової професійної освіти та професійної орієнтації та були орієнтовані на підготовку промислових робітників – кадрів для обслуговування верстатів і машин на виробництві. Переважно підхід був не на дидактичній основі, як інші навчальні курси в школі, а майже виключно на специфічній соціально-ідеологічній платформі. Міцність його позиції була зумовлена, з одного боку, ідеологією «диктатури пролетаріату», що проголошувала фізичну працю робітника найвищою цінністю, а з іншого, – реальною затребуваністю в нашому невибагливому побуті простих виробів і тих практичних навичок, котрі вироблялися на уроках праці в школі. У той же час креслення було основою підготовки інженерних кадрів в радянські часи і мало міцні позиції у порівнянні із трудовим навчанням.

У міру оновлення суспільної ідеології й економічної ситуації в Україні ставлення до такого «трудоного навчання» не могло не змінитися. Наприкінці 90-х років минулого століття в Росії та Білорусі, наприклад, з'явилася нова назва курсу – «Технології», проте концепція його викладання залишилася колишньою. Що стосується «креслення» то про нього взагалі почали забувати і видаляти звідусіль. Тому за минулі півтора десятиліття предмети остаточно втратили свої позиції в загальноосвітній школі.

Причини ситуації, що склалася, зрозумілі і прозорі, проте подальша доля цих навчальних предметів у людей, які причетні до трудового навчання та креслення викликає найсерйозніші побоювання. Оскільки наукова концепція залишається розпливчатою, в деяких установах освіти вже висловлюються прямі сумніви в доцільності курсу технології і звучать пропозиції взагалі вилучити його з навчальних планів школи, що було зроблено раніше із предметом «Креслення». Це безумовно помилкове рішення може дорого коштувати вітчизняній освіті.

Парадокс ситуації полягає в наступному: тоді як з нашої школи, яка ще недавно називалася «Трудовою політехнічною» практичну працю та інженерну графіку всіляко виганяють, у всій сучасній прогресивній світовій практиці подібні предмети займають все більш міцні позиції. І немає ніяких ознак того, що готується їх перегляд. Як це можна пояснити?

Сенс трудового навчання і креслення суттєво змінюється, якщо виходити не з ідеологічних, а з

фундаментальних, психолого-дидактичних підстав. З другорядних ці предмети перетворюються на незамінні. Трудове навчання – це єдиний навчальний предмет у середній школі, цілком заснований на перетворюючій наочно-практичній діяльності учнів. Креслення – є мовою майже усього: техніки, архітектури, географії, медицини тощо.

Уроки трудового навчання мають виняткове значення і у формуванні в школярів соціально значущих умінь і творчих якостей особистості. Як ми вже сказали, що тільки тут учні набувають реального досвіду практичної перетворюючої діяльності, вчать майстерності в тих або інших видах рукоділля. Вміла людина в наших умовах, мабуть, потребує спеціального «культивування». Значна кількість соціальних проблем молодих людей пов'язана, зокрема, з тим, що багато з них просто нічого не вміють робити. Відповідно, ці люди, не находячи собі застосування, «випадають» із соціуму, що часто приводить їх до девіантного способу життя. Навпаки, людина, яка вміє щось зробити своїми руками, як правило, не схильна до неробства, прагне влаштувати свій побут творчо і оригінально, здібна до яскравого самовираження. Звідси – «гонорова гідність», що завжди була властива майстрам; звідси – гармонія з самим собою і з навколишнім світом. Майстерність розвиває смак до творчості, звичку до продуктивних видів діяльності.

Для багатьох наших учнів лише загальноосвітня школа може стати реальним помічником у справі залучення до корисної і цікавої справи. Звичайно, є й усілякі творчі гуртки, клуби за інтересами, проте далеко не для всіх дітей вони нині доступні. Причини цього різні: від зайнятості батьків і недостатньо уважного ставлення до повноцінного розвитку своїх дітей до значної вартості занять в них. Людина ж, як відомо, не може сформувавши інтерес до того, про існування чого вона просто не підозрює. Якщо школа створить необхідну базу, то може виникнути інтерес і, відповідно, бажання знайти той або інший гурток і т.д.

Про соціальне значення наочно-практичної діяльності в системі загальної освіти можна говорити і в іншому контексті. Всім відомо, що до обговорення проблем вітчизняної школи нині все більше залучаються не тільки психологи, а й лікарі. На загальне погіршення стану здоров'я молодого покоління вже не можна не звертати уваги. Масштабні медико-психологічні дослідження останніх років виявили як один із найагресивніших чинників у цьому відношенні переважання вербальних методів у навчанні. Про це, зокрема, говорять у своїх працях знані науковці О. Коберник, Є. Кулик, В. Мадзігон, В. Сидоренко, Г. Терещук та ін. Дійсно, тотальний вербалізм у викладанні навчальних предметів є загрозливим фактом нашої освіти, і уроки, засновані на творчій перетворюючій діяльності, могли б скласти йому реальну протипагу.

За період існування навчального предмету в його новому вигляді (під назвою «Технології») досить виразно позначилися конкретні дидактичні питання, які, як і раніше, вимагають свого розв'язання: про доцільність цієї назви, про зміст і методи, що відповідають сучасним соціально-педагогічним реаліям, про наступність курсу на окремих освітніх ступенях.

У початковій школі уроки трудового навчання мають особливу цінність як засіб, що підсилює розвивальний потенціал навчально-пізнавальної діяльності в цілому. На цьому освітньому ступені до досягнення мети приведуть уроки, що на практичній основі об'єднують інтелектуальний і емоційно-оцінний аспекти процесу пізнання. З урахуванням цього припущення була розроблена програма початкового курсу технології «художньо-конструкторська діяльність».

У підлітковому віці, коли йде активне становлення особистості, формування життєвих установок, суттєвої значущості набуває соціальний аспект. Для школярів особливо актуальним є оволодіння конкретними вміннями, а також пошук власного іміджу. На цьому ступені (з 5 по 9 класи) в загальноосвітній школі був би доцільним курс «Прикладні технології і основи дизайну», який разом з поглибленням загальної освіти допоможе задовольнити багато запитів і інтереси підлітків, у тому числі і з креслення.

Що стосується наступного освітнього ступеня – 10-11 класів, – то тут мало б сенс зберегти цей предмет як основу допрофесійної освіти. При цьому необхідно враховувати регіональне соціально-економічне замовлення. Умови життя в різних регіонах України істотно різняться. Школярі, відповідно до місцевих умов і потреб, могли б ґрунтовніше оволодівати затребуваними видами практичної діяльності за власним вибором.

Наступне питання, що вимагає розв'язання в рамках поставленої проблеми, – це зміст курсу. Як відомо, вже не одне десятиліття він піддається різкій критиці через те, що робота учнів зводиться до рукоділля. Більшість відомих нині спроб підвищити «теоретичний» рівень уроків технології, на жаль, не можуть вважатися задовільними. Пропонована школярам «теорія» в багатьох випадках складається з суто спеціальної – ремісничо-технологічної – інформації, котра до того ж часто носить відверто довідковий характер. Значна кількість спеціальної термінології і спеціальних відомостей (про сировину, матеріали, інструменти, технології окремих виробництв) у школі не вимагає роздумів, а призначені виключно для ознайомлення і запам'ятовування; низький відсоток завдань проблемного, пошукового характеру – все це значно ослабляє і без того хиткі позиції курсу «Технології».

Методи організації роботи учнів також не завжди відповідають завданням сучасної школи.

Переважаючою залишається робота за технологічною картою, тоді як зараз необхідні творча пошукова діяльність, роздуми й евристичні обговорення. Систематичне виконання інструкцій, характерне для установ професійної підготовки, в системі загальної освіти може виявитися гальмом в розвитку учнів.

Тим часом, уроки трудового навчання, здатні зайняти провідне місце у формуванні в школярів конструктивності та гнучкості мислення, винахідливості та творчості. Замовлення на такий напрям роботи з боку суспільства очевидне, що підтверджується, зокрема, і спробами впровадження в освітню галузь «Технологія» проектної діяльності учнів. Доводиться, проте, констатувати, що далеко не в усьому ці очікування виправдалися. Проектна діяльність спочатку не одержала надійної психолого-дидактичної основи і значною мірою була формалізована. В результаті шкільні «проекти» часто перетворюються на громіздкі заходи, дидактичний сенс яких викликає масу питань. Необхідна подальша науково-методична робота в цьому напрямі з метою більш органічного використання навчальних проектів безпосередньо в системі загальної освіти.

Назріла, на наш погляд, необхідність перегляду місця курсу «Технології» в навчальному планові загальноосвітньої школи. З урахуванням освітнього, виховного і здоров'язберігаючого потенціалу перетворюючої наочно-практичної діяльності, що відповідає сучасним соціально-педагогічним потребам, варто приділити підвищену увагу розробленню дидактично доцільних шляхів її впровадження в систему загальної освіти. В цьому процесі потрібна подальша модернізація предмету «Технології».

Зміст курсу має набути загальноосвітнього і культурологічного характеру за умови мінімуму спеціальних знань і вмінь. Методологічною основою курсу мають стати ідеї розвивального навчання. Це означає значне обмеження вербального підходу, з одного боку, і нерозривний зв'язок практичної діяльності учнів з вирішенням інтелектуальних (конструкторських) і декоративно-художніх завдань, – з іншого. На кожному освітньому ступені засобами предмету треба вирішувати специфічні й актуальні для того або іншого віку психолого-дидактичні завдання. Назва предмету, на наш погляд, має бути змінена. Для кожного освітнього ступеня доцільно використовувати ту назву, що відповідає її специфічним завданням:

- у початковій школі – «художньо-конструкторська діяльність»;
- в основній – «Прикладні технології і основи дизайну» (або «Технології прикладних видів діяльності й основи дизайну»);
- у старшій – назва предмету визначається відповідно до технологій конкретних видів діяльності (за вибором з певного списку).

Найважливішими завданнями цього навчального курсу на всіх ступенях є створення умов для зростання і розвитку інтелекту, психіки, особистісних якостей школярів.

Д. Кільдеров стверджує, що запроваджений нині проектно-технологічний підхід на уроках трудового навчання є однією з таких мов і вимагає оволодіння учнями такими знаннями і навичками, як аналіз поставленого проектного завдання; проектування обраного виробу, конструювання та виготовлення виробів відповідно до освітньої програми з попереднім техніко-економічним обґрунтуванням конструкцій, художньо-естетичним оздобленням виробів, практичним випробуванням технічного устаткування, дизайну виробів, виконанням і використанням необхідних графічних ескізів, креслень, технічних малюнків, макетів; вибір навчального матеріалу, що передбачає формування системи техніко-технічних знань, розвиток регіонального декоративно-ужиткового мистецтва, народних ремесел і промислів, технічної творчості [2, с. 2]. Актуальною також бачимо проблему художньо-графічної підготовки школярів, яка природно залежить також від самого вчителя, набуття ним необхідних навичок та відповідної мистецької підготовки. Високо оцінюючи педагогічний ефект

мистецько-педагогічної підготовки вбачаємо необхідність повернення до цього цінного, але втраченого, педагогічного досвіду.

Формування креативної, духовної, культурної особистості завжди відбувалося під впливом мистецтва. Важливу роль відіграє у цьому художньо-графічна підготовка. Тому підготовка фахівця здатного до продуктивної педагогічної і художньої діяльності, має стати одним із пріоритетних завдань сучасної технологічної освіти.

Висновки. Мобільність, динаміка світового суспільного розвитку зумовлюють дуже швидкі багатоаспектні кількісні й якісні зміни у змісті, структурі, організації національних освітніх систем, що повинно передбачати створення умов для забезпечення загальної доступності та рівних прав у здобутті освіти, ствердження атмосфери творчості і співробітництва в педагогічних колективах навчальних закладів. Крім того, зазначаємо, що загальна середня освіта має стати основою для подальшого всебічного розвитку особистості дитини, її здібностей і талантів, а тому саме освітня галузь «Технології» з її структурованим змістовним наповненням здатна інтегрувати всі види сучасної діяльності людини – від появи задуму до реалізації готового продукту.

Література:

1. Інноваційні технології та підходи до діагностики обдарованості: світовий досвід: матеріали міжнародного конгресу, м. Київ 19-20 червня 2013р. – К.: Інститут обдарованої дитини, 2013. – 260 с.
2. Кільдеров Д.Е. Запрошуємо випускників на навчання до вищих навчальних закладів України // Трудова підготовка в рідній школі – 2014. – № 3. – С. 2-4.
3. Коберник О.М. Технологічна освіта учнів в Україні у XXI столітті [Електронний ресурс]. – режим доступу : http://rusnauka.com/13_NPN_2010/Pedagogica/66067.doc.htm.
4. Сидоренко В.К. Перспективи галузі «Технологія» в загальноосвітніх навчальних закладах України // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2003. – № 4. – С. 4-7.
5. Трудове навчання в школі: проектно-технологічна діяльність: 5-12 класи навч.- метод. посіб. / О.М. Коберник, В.В. Бербец, Н.В. Дубова та ін., за ред. О.М. Коберника. – Х.: Вид. група «Основа», 2010. – 256 с.